
ANICA SABO, ISPOLJAVANJE SIMETRIJE U MUZIČKOM TOKU. METODOLOŠKA PITANJA

Beograd: Univerzitet umetnosti, Fakultet muzičke umetnosti, 2020.

ISBN 978-86-81340-19-6

Ivana Vuksanović

Univerzitet umetnosti u Beogradu

Fakultet muzičke umetnosti

vuksanovici@fmu.bg.ac.rs

Primljeno / Received 07. 09. 2021.

Prihvaćeno / Accepted 28. 10. 2021.

Simetrija je fenomen koji je zbog svoje rasprostranjenosti uvek iznova intrigantan za naučno razmatranje i interpretaciju. Teorija simetrije i simetrološka analiza su naročito aktuelizovane od sredine prošlog veka i, zahvaljujući autorima kao što su Leri Solomon (Larry Solomon), Herman Vejl (Hermann Weyl) i brojnim mađarskim teoretičarima koji su se primarno bavili Bartokovom idejom muzičkog palindroma, one su značajno prodrle u oblast muzičke teorije. Prva srpska monografija o ovom fenomenu, *Simetrija muzičkog dela* Jadranke Hofman-Jablan objavljena je 1995. godine da bi, bezmalo četvrt veka kasnije, srpska teorijska literatura bila obogaćena novom monografijom o muzičkoj simetriji, ovoga puta iz pera Anice Sabo.¹

Knjiga Anice Sabo, *Ispoljavanje simetrije u muzičkom toku. Metodološka pitanja*, primarno je postavljena kao muzičko-teorijsko istraživanje fenomena simetrije u muzičkom toku i preispitivanje metodologije analitičkog postupka na osnovu savremenog čitanja izvornih principa nauke o muzičkim oblicima. Autorka polazi od shvatanja da ispoljavanje simetrije u muzici, shodno prirodi same muzike kao vremenske umetnosti, nije svodivo isključivo na proporcionalnost, doslovno ponavljanje ili geometriju. Stoga, prednost daje razumevanju procesa oblikovanja celine muzičkog dela i dejstva različitih vidova simetrije na svim njegovim nivoima. Analitički uzorak na kojem se dosledno primenjuje metodologija analize muzičkog toka, i iz njega proizašlo sagledavanje ispoljavanje fenomena simetrije, čine koncertna dela iz ranog i srednjeg stvaralačkog perioda Bele Bartoka (Béla Bartók).

---

¹ Anica Sabo (Beograd, 1954) je kompozitorka, teoretičarka i profesorka Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, u penziji od 2020. godine. U oblasti muzičke teorije bavi se različitim pitanjima muzičke forme, a naročito pitanjima ispoljavanja simetrije u muzičkom toku i transformacijama folklornog uzorka u stvaralaštvu srpskih kompozitora. Napisala je više od 50 naučnih i stručnih radova koji su publikovani u domaćim i stranim časopisima, zbornicima radova i kolektivnim monografijama.

Knjiga je ukupnog obima od 293 strane. Glavni tekst je organizovan u devet poglavlja: 1. Uvod (15–23); 2. Metodologija analize (27–33); 3. Muzički tok (37–69); 4. Simetrija u muzičkom toku (73–86); 5. Simboli primenjeni u radu (89–94); 6. Ishodište simetrične koncepcije ciklusa – *Prvi koncert za violinu i orkestar* (97–129); 7. Put ka simetričnoj koncepciji ciklusa – *Prvi koncert za klavir i orkestar* (133–174); 8. Afirmacija simetrične koncepcije ciklusa (177–238) i 9. Zaključak (239–244). Poglavlja su funkcionalno podeljena na potpoglavlja, a uz glavni tekst monografije se nalaze: Literatura (245–251; 151 jedinica), Šematski prikazi analiziranih dela (254–264), Prilog sa grafičkim primerima u boji (266–291) i Napomene o autoru (293).

U *Uvodu* se obrazlažu predmet i cilj istraživanja, ključna teorijska uporišta, korpus izabranih dela i analitička metodologija. Autorka polazi od shvatanja simetrije u muzici kao „sinonima za sklad, uravnoteženost, lepotu i celovitost muzičkog zdanja“ (15) i otvara niz pitanja koja su usmerena ka sistemskom proučavanju simetrije koja će detaljno obrađivati u narednim poglavljima. Sabo postavlja tezu o simetriji kao „temeljnem, univerzalnom principu realizacije muzičke forme“ (22), a kao cilj istraživanja navodi utvrđivanje odgovarajuće analitičke metodologije čijom primenom je moguće razumeti ishodišta, puteve sazrevanja i afirmaciju Bartokove specifične ideje o globalnoj simetričnoj formi koncertnih ciklusa.

Poglavlje *Metodologija analize* autorka posvećuje kritičkom sagledavanju statusa tradicionalne analitičke metode polazeći od izvornih principa „učenja o muzičkoj formi“ (nem. *Formenlehre*),² koje je postavio Adolf Bernhard Marks (Adolf Bernhard Marx) polovinom XIX veka. Sabo akcentuje Marksovo poimanje muzičkog dela kao jedinstvenog procesa oblikovanja, princip idejne koherentnosti muzičkog dela i Marksove terminološke odrednice za segmente muzičkog dela na različitim hijerarhijskim nivoima. Autorka ukazuje i na dalji razvoj discipline u delima nemačkih teoretičara (Riman /Riemann/, Lajhtentrit /Leichentritt/, Šenberg /Schoenberg/) i teoretičara ruske škole, uz kraći pregled ključnih anglosaksonskih, čeških i mađarskih izvora. Posebno se ističe doprinos srpskih teoretičara (Gostuški, Peričić, Skovran, Popović) preciziranju konstituenata muzičkog toka i shvatanju ideje celovitosti dela.

Treće poglavlje je posvećeno determinisanju muzičkog toka kao ključne kategorije na koju se oslanja metodologija. Muzički tok se definiše kao „sistem čiji se delovi nalaze jedan prema drugom u različitim odnosima zavisnosti“ (38). Autorka precizira analitičke korake koji podrazumevaju identifikaciju muzičkih planova, diferencijaciju muzičkih komponenti i njihovih elemenata, sagledavanje tipova granica u muzičkom toku, utvrđivanje odnosa selektovanih segmenata i identifikaciju tipova izlaganja. Dalja procedura se, zatim, izmešta u polje muzičke sintakse i kon-

² O prevodu ovog termina na srpski i druge jezike i razlikama u značenju autorka piše detaljnije u fusnoti (str. 29).

centriše na tumačenje muzičke rečenice kao najmanje jedinice muzičkog toka, fragmentarne strukture i odnosa muzičkog toka i formalnih modela.

Centralno poglavlje teorijsko-metodološkog dela knjige, *Simetrija u muzičkom toku*, razmatra korelacije geometrijskih pojmova i muzičkog toka, stavljajući poseban akcenat na značaj skrivenih simetrija – onih koje su rezultat nepotpunih ekvivalencija i otkrivaju se u najdubljim slojevima muzičkog dela. U poglavlju se iznosi klasifikacija simetrija na statične (translacija, rotacija i refleksija) i dinamične (permutacija, karakterno variranje, narušavanje statičnih simetrija). Takođe se utvrđuju različiti tipovi ispoljavanja ose simetrije (vertikalna i horizontalna, materijalizovana i fiktivna), njena funkcionalizacija u delu (radikalni rez ili objedinjujuća), kao i specifične vrste osa (višestruke i pomerajuće).

Sistem grafičkih i slovnih simbola koji autorka predlaže kao deo analitičke metodologije dat je u okviru zasebnog poglavlja (*Simboli korišćeni u radu*). Neki od simbola se već koriste u praksi na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu, ali su ovde sistematizovani i dopunjeni simbolima za identifikaciju vrsta simetrija.

U narednim poglavljima se analitička metodologija konkretno primenjuje na ispoljavanje simetrije u koncertima Bele Bartoka. Sistematična analiza svih nivoa kompozicije dovodi do zaključka da je motiv bazični, mada ne i jedini oslonac realizacije simetrične koncepcije ciklusa. Pritom, analitička metoda Anice Sabo razotkriva dominantno dejstvo dinamičnih simetrija i fiktivnih osa u *Prvom koncertu za violinu i orkestar*, izražen uticaj simetrije karakternog variranja i jačanje uticaja osne refleksije u *Prvom koncertu za klavir i orkestar* do osnaživanja dejstva refleksije sa materijalizaovanom osom simetrije u *Drugom koncertu za klavir i orkestar*. Sazrevanje Bartokove ideje o simetrično oblikovanom ciklusu posebno je naglašeno u *Drugom koncertu za violinu i klavir*, u kojem autorka otkriva visok stepen ekvivalencije eksternih stavova u odnosu na centralni, lagani stav.

U Zaključku se sumiraju rezultati i ističe da je metodologija analize koja ispituje vidove ispoljavanja simetrije konkretno primenjena u ovom istraživanju na Bartokovom koncertantnom opusu, ali istovremeno pruža potencijal za nadgradnju i „može da prati različite promene kompozicionih sistema i individualne autor-ske poetike“ (244).

Studija Anice Sabo pruža važan doprinos proučavanju muzičke forme, pre svega kroz temeljno preispitivanje metodoloških pitanja muzičke analize, uspostavljanje analitičkog instrumentarijuma i sagledavanje simetrije u muzici kao krucijalnog faktora koherentnosti muzičkog dela. U tom poduhvatu, autorka je – iz pozicije ne samo teoretičarke muzike, već i aktivne kompozitorke i višedecenijske profesorke Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu na predmetima Analiza muzičkih oblika i Metodika teorijske nastave – odlučila da ostavi generacijama u nasleđe studiju koja objedinjuje njeno bogato iskustvo i znanje iz sve tri oblasti. Prepoznavanje i tumačenje razvojnih procesa i procesualnosti muzičkog toka u Bartokovim kompozicijama, kao interpretacija vremenske dimenzije njegovih dela, u knjizi je urav-

noteženo izvanredno realizovanim shemama, tabelama i grafikonima koji ilustruju raznovrsne simetrične relacije i specijalnu dimenziju Bartokovih koncerata. Knjiga je namenjena stručnoj publici, pisana je preciznim i jasnim jezikom, a tehnička opremljenost primera i shema u bojama je besprekorna. Ono što nedostaje, a korisno je za pretraživanje podataka, jeste indeks imena i pojmova koji bi svakako trebalo uključiti u buduća izdanja studije ovakvog dometa.